

A krumpli gumója

125 éve született Karinthy Frigyes

Laik Eszter *tárcája*

Kosztolányi Esti Kornéljának Ötödik fejezetében egy örökké játékos, felnőttként is a gyereklélek felszabadultságával „rendetlenkedő” triász egyik tagjaként bukkan fel. „Végre együtt voltak, ők hárman, Kanicky, Sárkány és Esti, senki se hiányzott, a kör bezárult, a világ kiteljesedett.” Ha az olvasó egy kicsit elmélyed a kalandjaikban, nem nehéz kikövetkeztetni, kit rejt a Kanicky név. Kosztolányi, Karinthy Frigyes és Somlyó Zoltán figurája bújik meg a három jómadár jelmezében, akiknek hármasságát még a mesék tökéletességénél is távolabb mutató jelentéssel ruházza fel az író.

„*Kaniczky szódabikarbónát, vizet, kutyanyelvet rendelt. A szódabikarbónát bevette. Lassanként, csupa szórakozottságból megszogatta az előtte álló három pohár vizet, noha egyikbe Esti beleverte a cigarettája hamvát. Krokot kezdett írni, hogy pénze legyen. Hirtelen felugrott, a fejéhez kapott. Sürgősen telefonoznia kellett... Kaniczky fél óra múlva kapott összeköttetést. Diadalmasan jött ki a fürkéből. A nő eljön, délután háromkor. Sárkánytól kölcsönkért öt koronát, becsületszóra, s akkor Esti is megkapott az imént kölcsönadott két koronájából egyet... Cigarettaztak és sóhajtoztak. Nevettek és búsultak, gyors egymásutánban. Integettek a tükörablakban az utcán elhaladó nőknek... Valami nyugtalanság viszkedett bennük. Társasjátékokat játszottak betűkkel, színekkel, hangokkal összekeverve, tódítva-foldozgatva mindent. Fölvetették a legfurcsább kérdéseket, mi lenne ha valami nem úgy volna, amint van? Nem, ők egyáltalán nem voltak megelégedve a teremtéssel.*”

E kis Esti-darabkában benne van minden, amivel Karinthy jellemezhető. Küzdelmei a test gyarló bajaival, kacagnivaló szórakozottsága, örökös pénztelensége, szenvedélyes „nő-függése”, nyughatatlansága, játékosága, filozofikusssága, és a legfontosabb: folytonos elégedetlensége a teremtéssel, amely az ősember óta löki folyton előbbre e kíváncsi fajt.

A titkot kereste szüntelen, amelyet nem mondhatott el senkinek, elmondott hát mindenkinek. Azt a titkot, amely gyerekként tartotta egy

életen át. Ahogy a bibliai példázatban Jézus az üdvözülés szükséges feltételeként emlegette a gyerekséget, úgy az életet sem veheti magához teljességgel, aki nem egy gyerek örök kíváncsiságával fogadja el: erre érzett rá Karinthy, míg mások halálos komolysággal felnőttek. Mintha folyton az életvonal túlsó végéről tekintett volna vissza a még előtte álló eseményekre is: ebből a perspektívából semmi sem látszott „véresen komolynak“, még a halálba sem kellett belehalni. A *Tanítom a kisleányomat* egy kacagtatóan szellemes novella, melyben az író Gábor fia egy hétköznapi pillanatot örökíti meg: az obligát matematikapéllda megoldásával izzadó gyerek mellé, mintha csak úgy véletlenül, lehuppan az apja, és úgy gondolja, majd könnyedén felvilágosítja fiát, hogy „ha kilenc kályhában öt és fél nap alatt tizenkét köbméter bükkfa ég el – mennyi nap alatt ég el tizenkét kályhában kilenc köbméter bükkfa...“ Csakhogy rá kell döbbsen: ugyanezzel a példával egykor ugyanilyen értetlenül szenvedett a saját apjával, és már akkor sem értette meg. Mi több: az apja sem értette! A novella lírai lezárásának tanulsága mélyén egy ráadás-tanulást is elrejt az író: hiába lesz teljesen mindegy e szimbolikussá növekvő bükkfa-kérdés életünk végső perceiben, mégiscsak végig kell verekednünk magunkat az egészen, átküzdenni magunkat a megoldhatatlannak látszó példák erdején, hogy a végén azután... de ez már a titok.

Szenvedélyesen izgatta a természettudomány: a matematika, a biológia, a fizika, az orvostudomány – és, ha lenne magyarul ilyen összefoglaló szakkifejezés: az embertudomány. Az írás csupán lecsapódása volt nála e gazdag párlatnak, „így jött ki“ a benne kavargó nyughatatlan érdeklődés. A tehetséggel sajátos viszonyban volt. Életműve jelentős részét tette ki a tehetség, a küldetés, a feladat beteljesítése körüli önmarcangolás szavakba öntése. *Számadás a táalentomról* című kései versében drámaian szakad ki belőle a dilemma: betöltötte-e a számára rendelt küldetést? Amely, ahogy e vers záró soraiban megfogalmazza, azt jelenti: úgy menjünk el e világból, hogy valamit előnyére változtattunk rajta, ahhoz képest, ahogyan találtuk, amikor megérkeztünk. Makacsul megtagadta magától a babért, melyet a „mennyei kapitalizmusban“ osztanak a táalentumok jó hasznosításáért az első két gazdának. Ő a harmadik gazdának verselte meg magát, és zavartan hebegett a fiatalember előtt is, akibe az Andrassy úton botlott bele, és el kellett volna számolnia vele.

Fájlalta azt is, hogy gondolatiságát csak hiányosan fogadták be, vagy félreismerték, s belesűrítette ezt a hasonlatot is a *Számadás a táalentomról* soraiba – ahogy a krumplinak felfedezésekor csak a virágját szedték, és a gumójáról nem vettek tudomást, ekként érzékelte művei hatását is: a játsszi könnyedség, a humor mindig szívesen fogyasztott része volt, de a filozófiáját, azt a gyökeret, amelyből a humor kisarjadt, nem ismerték és nem ástak le érte. Pedig „örömhírt“ hozott, „jó hírt, tikt és szívárványt“, és a táalentom terhe, amely annyira nyomta egy életen át, nem volt más, mint a zsenialitás. Hiszen zseni volt a javából, a huszadik század legbohémabb, legbölcsebb filozófusa.